

*Роман Петрович Луцький,
доцент кафедри теорії держави і права
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького,
кандидат юридичних наук*

РОЗВИТОК ПОЗИТИВНОГО ПРАВА У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ

Розвиток сучасного позитивного права у сфері інформації є однією зі складних проблем, що стоять перед ученими-правознавцями та юристами-практиками у країнах, які трансформуються від тоталітарного до демократичного сприйняття дійсності. Правова реальність у цих державах становить комбінацію тоталітарної правової системи, що руйнується, та правової системи демократичного суспільства, що народжується. Іншою особливістю розвитку позитивного права у сфері інформації є те, що вона здійснюється в умовах хаосу та дезорганізації перехідного суспільства та його правової системи. За таких умов частина суб'єктів суспільства виявляють здатність пристосовуватися до нових політико-правових цінностей і норм, отримувати новий соціальний статус і місце в економічній та політичній структурах, що формуються. Інша частина — не в змозі чи не бажає приймати нові цінності, норми, зразки поведінки і поповнює ряди маргіналів, відсуюючи себе на узбіччя суспільного життя. Таким чином, умови, в яких формується та функціонує правотворчість в інформаційній сфері, є визначальними для розвитку чинного інформаційного права і становлять актуальність порушеної проблематики.

Методологічною основою статті стали праці В. Брижкова, Б. Беспалої, В. Гавловського, Н. Гулеминої, Р. Калюжного, А. Коюдюка, Н. Оніщенко, В. Речицької, В. Цимбалюка, М. Швеця, Г. Шевченко, Ю. Шемшущенка та інших; серед російських учених — це Г. Артамонова, В. Іноземцева, Г. Праскурина, А. Ракітової, Н. Новгородової, В. Копилова, М. Сопова та інших науковців, які сприяють осмисленню поточних процесів у теорії розвитку позитивного права в інформаційній сфері та мають важливе значення для подальшого їх дослідження.

Грунтуючись на тих фундаментальних основах, які вони заклали, вважаємо за доцільне провадити власні дослідження визначеної проблематики.

На сьогодні досить багато досліджень у теорії права спрямовані на розкриття сутності правотворення (формування позитивного права), але все ж таки слід зазначити, що розробка концептуальних моделей функціонування інституцій інноваційного розвитку держави неможлива без розбудови технологічних засад інформаційного суспільства і, відповідно, розвитку писаного інформаційного права. Особливості правотворчості цієї сфери доцільно окреслити запропонованою тематикою дослідження.

У науковій літературі наголошується, що розширення інформаційної сфери, розвиток та активне впровадження інформаційних технологій у суспільне життя обумовили появу такої галузі законодавства, як інформаційне право. Стан інформаційного права відображає роль і місце інформатизації в житті кожної держави, ставлення до неї з боку влади та суспільства. Будучи значною мірою визначеним за обсягом, характером і призначенням всієї «інформаційної справи», саме інформаційне право впливає на інформаційні процеси [3, с. 3].

Закріплене на законодавчому рівні інформаційне право все активніше формується, і вже сьогодні претендує на більш високий статус, ніж галузь права. З огляду на охоплення суспільних відносин, які входять до його предмета, воно цілком може претендувати на роль однієї з підсистем сучасного національного права поряд із такими підсистемами, як матеріальне і процесуальне право, публічне і приватне право [1, с. 556]. В умовах зростаючої глобалізації інтенсифікується міжнародний інформаційний обмін, який потребує комплексного правового регулювання. Кон-

венція Організації Об'єднаних Націй (далі — ООН) про міжнародний обмін виданнями та Конвенція ООН про обмін офіційними виданнями та урядовими документами між державами, що були прийняті 3 грудня 1958 р., встановили загальні принципи такого обміну. Відповідно до норм цих конвенцій держави укладають двосторонні та багатосторонні договори у цій сфері. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 р. затвердила можливість людей користуватися перевагами глобального інформаційного суспільства, стійкість якого ґрунтується на демократичних цінностях, що стимулюють розвиток особистості. До них передусім належить вільний обмін інформацією та знаннями, взаємна терпимість і повага до прав та свобод інших людей [2, с. 185].

Справді, якщо поглянути на динаміку розвитку інформаційного законодавства у різних країнах Європи, у тому числі в Україні, то можна пересвідчитися, що нормативно-правова база, присвячена тим чи іншим аспектам розвитку інформаційного суспільства, дедалі більше розширюється. Так, якщо взяти до уваги європейський правовий простір, то на сьогодні серед основних правових актів, що регламентують основні засади розвитку інформаційного суспільства, можна виокремити, зокрема, такі:

1) Директива № 98/34/ЄС Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу (далі — ЄС) «Про процедуру надання інформації в галузі технічних стандартів і регламентів, а також надання послуг в інформаційному суспільстві» від 22 червня 1998 р.;

2) Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» від 8 червня 2000 р.;

3) Конвенція Ради Європи про інформаційне та правове співробітництво стосовно «Інформаційних суспільних послуг» від 4 жовтня 2001 р. (ETS № 180);

4) Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 р.;

5) Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 р.;

6) Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 р.;

7) Директива 97/66/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС «Стосовно обробки персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному секторі» від 15 грудня 1997 р.;

8) Директива 2002/58/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС «Стосовно обробки персональних даних та захисту права на недоторканість особистого життя в сфері електронних комунікацій» від 12 липня 2002 р.

Слід зазначити, що вказані, а також багато інших важливих міжнародно-правових і наднаціональних актів, які прямо або опосередковано регулюють інформаційні відносини, є основою для формування національного законодавства країн ЄС. Зокрема, у таких країнах ЄС, як Франція, Німеччина та Велика Британія з урахуванням зазначених вище міжнародно-правових актів та директив ЄС були прийняті нові законодавчі акти або ж узгоджені норми вже діючих актів з основними принципами і нормами міжнародних актів та директив ЄС.

На основі названих вище, а також інших міжнародних документів та директив ЄС, можна сформулювати основні правові принципи, за допомогою яких здійснюється регламентація інформаційних відносин як на рівні національних правових систем, так і на рівні ЄС та міждержавних відносин:

1) принцип забезпечення права на інформацію, що означає право кожної особи вільно отримувати, зберігати та поширювати інформацію. Однак це право або принцип не можна вважати абсолютним, оскільки як міжнародні, так і національні нормативно-правові акти держав встановлюють певні обмеження на розповсюдження інформації або відомостей, що несуть загрозу національній безпеці держав, порушують права і свободи інших осіб, сприяють розпалюванню національної, расової та релігійної ненависті між народами;

2) принцип забезпечення вільного доступу до інформації, яка є суспільним надбанням, що виражається у відсутності технічних або адміністративних перешкод для користування відкритими інформаційними ресурсами за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем;

3) принцип забезпечення повноти та достовірності інформації, що передбачає відсутність обмежень та винятків у змісті інформації, а також її відповідність об'єктивній дійсності;

4) принцип забезпечення безпеки інформації, що виражається у наданні правового захисту певним категоріям інформації, захисту від шкідливої інформації, а також від використання інформації та інформаційних систем для заподіяння шкоди іншим особам або державам;

5) принцип використання можливостей інформаційних технологій, який полягає у врахуванні змін у суспільних відносинах, що підлягають регулюванню під впливом розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій;

6) принцип забезпечення культурного і мовного різноманіття, що означає повагу до культурної самобутності народів, збереження різноманіття мов, традицій і релігій при здійсненні трансграничного інформаційного обміну;

7) принцип поваги до етичних норм та цінностей, що виражається у повазі до прав і свобод всіх людей, включаючи недоторканність приватного життя, право на свободу думки, совісті та релігії, а також дотримання таких загальнолюдських цінностей, як мирне співіснування, свобода, справедливість і рівність;

8) принцип всезагального партнерства, який означає співробітництво та партнерські відносини між самими державами, міжнародними організаціями, громадянським суспільством, представниками приватних структур та окремими індивідами;

9) принцип відповідальності, що виражається в обов'язку держав нести міжнародну відповідальність за неправомірну діяльність в інформаційному просторі, що здійснюється ними під їх юрисдикцією або в межах міжнародних організацій, членами яких вони є [5, с. 8–9].

Не залишається осторонь цих процесів і національна правова система України, яка на сьогодні вже має значний масив нормативно-правових актів, що безпосередньо чи опосередковано регулюють інформаційні відносини. Так, системоутворюючими нормативно-правовими актами в цій сфері слід визнати Конституцію України, закони України «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про науково-технічну інформацію», «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про доступ до публічної інформації», «Про інформаційні агентства», «Про національну програму інформатизації», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про телекомунікації», «Про зв'язок», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про національний архівний фонд і архівні установи», «Про електронний цифровий підпис», «Про захист персональних даних» тощо.

Серед підзаконних нормативно-правових актів України в цій сфері потрібно назвати, зокрема, укази Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації в допоміжних органах, створених Президентом України», «Про доктрину інформаційної безпеки України», «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій»; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну інформаційну систему електронних звернень громадян», «Про створення єдиного інформаційного середовища соціальної сфери та забезпечення обміну інформацією між центральними органами виконавчої влади», «Про затвердження порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами»; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку джерел інформації про ринкові ціни для цілей трансфертного ціноутворення», «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» тощо.

Необхідно зазначити, що така велика кількість нормативно-правових актів різної юридичної сили, з одного боку, забезпечує належний рівень правового регулювання інформаційних відносин, а з другого — не сприяє їх гармонізованому та уніфікованому регулюванню. У зв'язку із цим слід констатувати, що забезпечення ефективного правового регулювання всього інформаційного простору на національному рівні в Україні можливо досягти лише шляхом прийняття кодифікованого законодавчого акта (наприклад, Кодексу законів про інформацію в Україні, або Кодексу інформаційного права України), який би максимально враховував права та законні інтереси всього суб'єктного складу відповідних правовідносин і забезпечив би єдині підходи і принципи до регламентації відносин у кіберпросторі та юридичної відповідальності за незаконні дії в ньому чітко визначених суб'єктів. Дотримання цих умов значною мірою буде сприяти безпеці розвитку

інформаційної сфери України, захисту національного інформаційного простору та мінімізації результатів російської інформаційної війни [4, с. 36].

Таким чином, можна підсумувати, що, по-перше, інформаційні відносини в сучасних демократичних правових системах регламентуються за допомогою різноманітних джерел права, норми яких засновуються на основних положеннях міжнародного і наднаціонального права, а також конституціях національних держав, і, по-друге, забезпечити ефективне функціонування інформаційного суспільства можна досягти лише у випадку гармонізації, а в окремих випадках — уніфікації відповідних правових стандартів у цій сфері, у тому числі через усунення колізійності правових норм різних джерел права у межах конкретних національних правових систем.

Список використаних джерел

1. *Актуальные проблемы теории государства и права : учеб. пособие / отв. ред. Р. В. Шагиева. — М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. — 576 с.*
2. *Гулемин А. Н. Международная интеграция информационного законодательства / А. Н. Гулемин // Российский юридический журнал. — 2008. — № 3. — С. 185–187.*
3. *Ковалева Н. Н. Информационное право России : учеб. пособ. / Н. Н. Ковалева. — М. : Дашков и К, 2007. — 359 с.*
4. *Оніщенко Н. М. Проблеми протидії правопорушенням в інформаційній сфері: реалії та перспективи / Н. М. Оніщенко, С. О. Сунегін // Віче. — 2012. — № 11 (320). — С. 33–36.*
4. *Праскурин Г. А. Проблемы трансграничного информационного обмена. Понятие «информационное пространство» в российском и международном законодательстве / Г. А. Праскурин, М. А. Сопов, Н. А. Новгородова // Безопасность информационных технологий. — 2007. — № 4. — С. 6–9.*

Луцький Р. П. Розвиток позитивного права у сфері інформації крізь призму інтеграційних процесів сучасності

Розвиток позитивного права у сфері інформації є однією зі складних і мало досліджуваних проблем. Особливо актуально ця проблема стоїть перед вітчизняними ученими-правознавцями та юристами-практиками. Оскільки вони стикаються із практичними умовами зміни від тоталітарного до демократичного способу сприйняття дійсності. Реальність, в якій перебувають ці люди, характеризується комбінацією тоталітарної правової системи, що руйнується, а також зародженням правової системи демократичного суспільства. Ці умови є визначальними для формування позитивного права у сфері інформації.

Ключові слова: інформація, право, позитивне право, інтеграція.

Луцкий Р. П. Развитие позитивного права в информационной отрасли сквозь интеграционные процессы современности

Развитие позитивного права в сфере информации является одной из сложных и мало исследованных проблем. Особенно актуально эта проблема стоит перед отечественными учеными-правоведами и юристами-практиками. Поскольку они сталкиваются с практическими условиями изменения от тоталитарного к демократическому способу восприятия действительности. Реальность, в которой находятся эти люди, характеризуется комбинацией тоталитарной разрушающейся правовой системы, а также зарождением правовой системы демократического общества. Эти условия являются определяющими для формирования позитивного права в сфере информации.

Ключевые слова: информация, право, позитивное право, интеграция.

Lutcky R. The development of positive law in the field of information through the prism of integration processes of modernity

The development of positive law in the sphere of information is one of the complex and under-researched issues. It is especially important to scientists lawyers and lawyers practices in Ukraine. Because they have practical conditions change from a totalitarian to a democratic way of perceiving reality. The reality in which these men is characterized by a combination of totalitarian legal system collapses. As well as the origin of the legal system of a democratic society. These conditions are crucial for the formation of positive law in the sphere of information.

Key words: information, law, positive law, integration.